

Nr 9.

Ankom till Riksdagens kansli den 24 april 1911 kl. 2 e. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående främjande af samfärdsel och öfriga vänskapliga förbindelser mellan skandinaverna och ryska folket.

I en inom Andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion (nr 236) har herr Lindhagen hemställt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte öfverväga, hvilka åtgärder kunna från det allmännas sida vidtagas för att på ett omgestaltande sätt befordra svenskarnas, eventuellt skandinavernas, samfärdsel och öfriga vänskapliga förbindelser med det stora ryska grannfolket och såmedelst till ömsesidigt gagn i tidernas längd främja fred, kultur och ekonomiskt framåtskridande.

Motionens motivering är af följande lydelse:

Uti en föregående motion nr 235 har betonats vikten för skandinaverna och således äfven för svenskarne att någon gång på allvar taga itu med deras närmaste och viktigaste utrikespolitiska uppgift, nämligen att i samförstånd begynna ett arbete för en närmare sammanslutning dem emellan.

Det erinrades emellertid där, att en bjudande uppgift i vår utrikespolitik vore också att blicka åt öster. Själfskrifvet synes det vara, att vi böra lägga oss i selen för skapandet af de lifligaste förbindelser med våra grannar i öster, det stora folk, hvars landamären sträcker sig från Östersjöns stränder ända bort mot Stilla hafvet. Här

Motionen.

ligga förborgade oanade framtider och obruten mark i öfverflöd. Att blifva meddelaktig i det pulserande lif, som med visshet en gång kommer att på ett helt annat sätt än nu där uppstå, och för ändamålet i tid knyta vänskapliga förbindelser med ett stort grannfolk är något, som på ett uppfordrande sätt ligger inom närmaste räckhåll för våra lojala mellanfolkliga sträfvanden. Kanske skulle Ruriks svenska ättlingar kunna på det sättet bäst lämna ett värdefullt bidrag äfven till den verkliga rättens och humanitetens fortgående landvinningar.

Som vanligt vaksamma i tillvaratagande af sina intressen inrätta sig tyskarne redan med all makt såsom medintressenter i denna österns blifvande uppblomstring. För svenskarne åter framstår Ryssland endast såsom ett obehagligt minne från det förflutna. Ehuru grannar, stå de båda folken fullständigt främmande för hvarandras förhållanden, och den svenska pressen anpassar sig därefter, afspeglande endast den stora allmänhetens obekantskap och likgiltighet för ett grannland med etthundratrettio miljoner innevånare endast inom Europa, och en areal därstädes, som är mer än tio gånger så stor som Sveriges. Det är klart, att trots fördomar och onekliga svårigheter i begynnelsen något dock en gång måste göras för att få någon rätsida på denna försummade punkt i vår utrikespolitik. Det förflutna är förbi, låtom oss börja att tänka nya tankar, hoppas något verkligt af framtiden.

En nyligen inkommen framställning från de svenska generalkonsulerna D. Bergström i Helsingfors och C. W. Hagelin i Petersburg om anordnandet af undervisning i ryska språket vid våra skolor synes gå just i denna riktning. Ett dylikt ovanligt initiativ från vår utrikes representation är verkligen förtjänt af allmän uppmärksamhet. Mätte nu de båda konsulerna beredas ryggstöd ifrån hemlandet att kunna såvidt på dem ankommer gå vidare till verket för det skickesedigra nydaningsarbete i sinnen och realiteter, som här väntar på oss.

Isoleringen mellan de två folken är till stor skada äfven därutinnan, att den gifver näring åt en uppjagad fantasi å ömse sidor rörande den möjliga tillvaron af fientliga afsikter utan att man har reda på eller ens gör sig besvär att utforska, hur därmed rätteligen förhåller sig.

Det behöfver knappast framhållas, att de ofvan antydda fredssträfvandena icke innefatta blott en svensk uppgift utan måste särskildt med den uppfattning, som framförts i den föregående motionen om befrämjandet af nordens enhet, med tiden blifva en samfäld skandinavisk utrikespolitisk angelägenhet.

I likhet med motionären finner utskottet en af den svenska utrikespolitikens angelägnaste uppgifter vara att bevara och ytterligare stärka det rådande goda förhållandet till vårt östra grannland och att särskildt på det ekonomiska området främja och befordra utvecklingen af de förbindelser och den samfärdsel, hvarpå naturen själf synes ha gifvit anvisning. Glädjande nog ha också de svenska statsmakterna, särskildt under de senare åren, utvecklats en liflig och målmedveten verksamhet i dylikt syfte. Bland sålunda vidtagna åtgärder tillåter sig utskottet erinra om följande.

Den år 1905 för utarbetande af förslag till nya organisationer af utrikesdepartementet, diplomatiens och konsulatväsendet tillsatta kommittén underströk i sitt den 23 mars 1906 afgifna betänkande kraftigt betydelsen af, att Sveriges förbindelser med Ryssland på det kommersiella området i möjligaste mån utvecklades och främjades. Kommittén yttrar därom bland annat följande: »Det ryska rikets ekonomiska förhållanden göra det i hög grad sannolikt, att Sverige därstädes skulle kunna vinna en synnerligen afsevärd marknad för sina produkter, ej minst för åtskilliga helfabrikat. Särskildt torde detta blifva fallet, om såsom kommittén förutsätter reguljära ångbåtsförbindelser i samtrafik med Rysslands järnvägsnät komma till stånd. Det har från många håll för kommittén framhållits den försummelse, till hvilken Sverige gjort sig skyldigt genom att icke långt för detta söka vinna större insteg, än som skett, å denna marknad. Hvilka än de orsaker må hafva varit, som hittills ställt sig mer eller mindre hindrande i vägen härför, anser kommittén i hvarje fall ögonblicket vara kommet, att vårt land med största energi griper sig an för att om möjligt återvinna den försummade tiden. I likhet med många af de enskilda personer och korporationer, som kommittén har haft tillfälle att höra, anser kommittén synnerlig vikt böra läggas på, att Sveriges representation i Ryssland organiseras och sammansättes med särskildt detta mål för ögonen».

I motiveringen till det vid 1906 års riksdag af den dåvarande regeringen framlagda förslaget till organisation af utrikesdepartementet, diplomatiens och konsulatväsendet (kungl. prop. nr 143, sid. 15) förklarade dåvarande utrikesministern, att han med kommittén lifligt delade den önskan, att vårt land måtte träda i närmare förbindelse med Ryssland, liksom äfven tron på, att landet i flera afseenden därpå skulle kunna draga betydande gagn, hvarför kommitténs förslag om stärkande af den konsulära representationen i Ryssland syntes honom värdt allt understöd. Ledd af dessa synpunkter föreslog Kungl. Maj:t

bibehållandet af aflönade konsulära poster i Helsingfors och Riga samt upprättandet af tvenne nya aflönade konsulstjänster, nämligen en generalkonsulsbefattning i St. Petersburg och en konsulatsbefattning i Moskwa, hvilket förslag äfven blef af Riksdagen bifallet. Vid besättandet af dessa nya platser fästes särskildt afseende vid att erhålla innehafvare med sakkunskap på det kommersiella området och ingående kännedom om ryska förhållanden.

I Archangelsk fanns till unionsupplösningen 1905 ett aflönadt generalkonsulat. Sedan genom unionens upplösning plikten att tillvarataga Norges intressen i norra Ryssland bortfallit, ansågs bibehållandet af en lönad konsulär befattning obehöfvt och ett oafönadt konsulat inrättades i stället. Då det emellertid visade sig omöjligt att på denna väg uppnå en effektiv anordning af Sveriges konsulära representation i Archangelsk, föreslog Kungl. Maj:t 1909 års Riksdag inrättandet af en aflönad vicekonsulsbefattning i Archangelsk och St. Petersburg med tjänstgöring på förra stället under sommarmånaderna och på det senare under återstoden af året. Äfven detta förslag blef af Riksdagen bifallet.

Såsom af det sagda framgår, innebar den nya organisationen af vårt konsulatväsende för ryska rikets vidkommande en högst afsevärd förstärkning och utvidgning med det af diplomat- och konsulatkommittén samt utrikesministern samstämmt angifna syfte: främjandet och utvecklandet af förbindelser med Ryssland särskildt på det ekonomiska området.

Ett annat betydelsefullt steg i utvecklandet af våra förbindelser med Ryssland betecknar skapandet af en reguljär svensk ångbåtslinje Stockholm—Riga (respektive Windau), rörande hvars upprätthållande kontrakt afslutats mellan Kungl. Maj:t och kronan samt ett af våra största rederier, *Stockholms rederiaktiebolag Svea*, hvilket genom beslut den 16 oktober 1908 förklarats böra under vissa förutsättningar komma i åtnjutande af statsunderstöd.

Genom ofvannämnda kontrakt kunna de kraf, som framförts angående direkt ångbåtsförbindelse med Ryssland, anses ha blifvit tillgodosedda och garanterade. Men äfven för åstadkommandet af direkt godstrafik emellan de båda länderna har blifvit sörjdt. Aftal om dylik trafik har nämligen träffats mellan svenska och ryska järnvägsmyndigheter. I detta aftal har intagits den bestämmelsen, att internationella

fördraget angående godsbefordring å järnväg skall tillämpas för här ifrågavarande samtrafik, hvarigenom ernås alla de fördelar och garantier, som detta fördrag innebär. Af dessa fördelar må här endast nämnas, att godsafsändarna sättas i tillfälle att med begagnande af direkta fraktsedlar och utan att behöfva anlita mellanhänder kunna få en transport utförd mellan svensk och rysk järnvägsstation; att inga andra afgifter kunna påföras försändelserna än sådana, som grunda sig på lagligen fastställda och vederbörligen offentliggjorda taxor; att den förvaltning, som till befordring mottagit godset jämte tillhörande fraktsedel, ansvarar, ända till dess godset utlämnas, för transportens behöriga verkställande öfver samtliga de befodringssträckor, som beröras af transporten; samt att vederbörande trafikant i händelse af uppkomna reklamationer endast behöfver hänvända sig till sitt eget lands järnvägsmyndigheter, hvilkas skyldighet det är och i hvilkas intresse det gifvetvis ligger att värna om trafikantens rätt. Aftalet med de ryska järnvägsmyndigheterna angående godssamtrafiken innefattar jämväl öfverenskommelse om utarbetande af taxa för de direkta godstransporterna. Genom denna taxa, som skall träda i kraft den 1 instundande maj, kommer den ofta och starkt öfverklagade olägenheten, att vederbörande exportörer icke kunna på förhand beräkna fraktkostnaderna till afsättningsorten, att afhjälpas. Taxan innehåller nämligen alla erforderliga uppgifter för att kunna beräkna de med transporten förenade kostnaderna från vederbörande svenska afsändningsstationen till samtliga de ryska stationer, som intagits i taxan, och omvänt.

Järnvägsstyrelsen har i egenskap af ledare af samtrafikföreningen åtagit sig omsorgen om trafiken i sin helhet samt bevakar i sista hand trafikanternas intressen i fråga om transporten såväl å de svenska järnvägarna som å sjösträckan och de ryska järnvägarna.

* * *

Nämnas bör äfven, att Sverige på ett synnerligen hedrande sätt officiellt deltog i 1908 års konstindustriutställning i S:t Petersburg, för hvilket ändamål beviljades ett statsunderstöd af 80,000 kronor, äfvensom att det med åtgärden afsedda syftet att göra den svenska konstindustriens alster kända i Ryssland därmed torde ha ernåtts.

* * *

För främjandet af en mera intim förbindelse på det kulturella området med vårt östra grannland ifrågasätter motionären anordnandet af undervisning i ryska språket vid våra skolor och hänvisar därvid till den framställning i ämnet, som gjorts af de svenska generalkonsulerna D. Bergström i Helsingfors och C. W. Hagelin i S:t Petersburg. Öfver denna de båda generalkonsulernas framställning har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 28 sistlidne februari afgifvit underdånigt utlåtande och därvid hufvudsakligen anført:

Af de till öfverstyrelsen af läroverkskollegierna afgifna utlåtandena framgår, att meningarna i frågan äro i hög grad delade, hvartill kommer, att flera real- och samskolekollegier inskränkt sig till att afstyrka ryskans införande å realskolans stadium och ej yttrat sig angående gymnasiet. Åtskilliga af läroverkskollegierna framhålla, att ryskans införande förutsätter en förändrad organisation å gymnasiet, som borde omfatta flera bildningslinjer eller medgifva större valfrihet på annat sätt.

Emellertid framgår af de afgifna yttrandena, att ett ganska stort antal kollegier åtminstone icke ställa sig afvisande, dock att de allra flesta f. n. endast tänkt sig försöks anställande vid ett eller flera läroverk, i förra fallet i allmänhet vid Nya elementarskolan i Stockholm, och i senare fallet vid läroverk i större städer, särskildt handelsstäder. Endast ett fåtal kollegier ha uttalat sig för dess införande å realskolans stadium, under det att öfvervägande flertalet bestämdt afstyrkt en sådan åtgärd.

Åtskilliga kollegier anse ämnet på grund af dess speciella betydelse icke tillhöra de allmänna läroverkens område utan böra hänvisas till fackskolor, särskildt handelsskolor och militärskolor. Andra finna dess införande förenadt med alltför stora svårigheter med hänsyn till andra å timplanen redan upptagna ämnens berättigade kraf.

För egen del finner öfverstyrelsen å ena sidan, att goda skäl hafva i generalkonsulerna Hagelins och Bergströms framställning anförts för ryskans införande i en eller annan form såsom läroämne vid våra allmänna läroverk och att ytterligare sådana kunna för en dylik åtgärd andragas, men anser å andra sidan, att nämnda införande är förenadt med icke få svårigheter.

Nödvändigheten att på läroverkens timplan upptaga de många främmande språken har vållat stora svårigheter för ett rationellt ordnande af undervisningsplanen. Språkträngsel är en olägenhet, som måste vidlåda hvarje läroverksorganisation, så länge det allmänna läroverket anses böra lämna undervisning i ej mindre än fem främmande språk,

Och i Finland, där undervisning dessutom meddelas i finska och ryska, har språkträngseln medfört förhållanden, som äro högeligen afskräckande.

Med hänsyn till dessa förhållanden är det af nöden att med stor försiktighet behandla frågor om upptagande af undervisning i ännu flera främmande språk.

Öfverstyrelsen finner, att om ryskan skulle införas på någon af den nuvarande organisationens linjer, detta närmast borde ske på bekostnad af andra främmande språk. Man blefve följaktligen hänvisad till att uppställa ryskan alternativt mot ett eller flera af de öfriga, klassiska eller moderna, språken.

Hvad först beträffar det stadium af läroverken, å hvilket ryskan bör införas som läroämne, anser öfverstyrelsen att kunskap i ryska icke för vår kultur är af den betydelse, att undervisning däri icke skulle kunna utan olägenhet afvaras å det grundläggande stadiet, realskolan, hvars hufvuduppgift är att meddela allmän medborgerlig bildning och hvars önskvärda enhetlighet svårigen skulle kunna bevaras, om ett nytt främmande språk där infördes.

Dessutom framhålles, att om ryskan skulle för de lärjungar, som behöfva kunskap däri, införas *i stället för* engelska eller tyska och detta redan i de lägre klasserna, en sådan åtgärd skulle komma att betänkligt försvaga dessa lärjungars språkstudier i öfrigt. Följden häraf skulle blifva, att undervisningen i engelska resp. tyska skulle uppskjutas till gymnasiet, där den af öfriga ämnen starkt upptagna tiden icke skulle medgifva ens ett nödtorftigt inhämtande af dessa språk, som för blifvande köpmän och industrimän torde vara af minst lika stor vikt som ryskan. Mycket vägande skäl synas sålunda tala för ryskans hänvisande till gymnasiet, men öfverstyrelsen anser dock icke lämpligt att å det nuvarande gymnasiet införa densamma utan föreslår en annan utväg, hvarigenom försöksvis kunde åt ryskan beredas plats vid de svenska läroverken.

Sedan länge har framhållits behofvet af en s. k. *nyspråklig* linje, afsedd för de lärjungar, som hvarken behöfva tillägna sig realgymnasiets omfattande kurs i matematik eller latingymnasiets motsvarande kurs i latin. En sådan linje förekommer i en del andra länders skolsystem, t. ex. i Norge, där den är uppdelad i två, af hvilka den ena kallas »språkligt historiska linjen» och den andra »språkligt historiska linjen med latin», samt i Danmark, där den kallas nyspråkliga linjen. Nu är det visserligen sant, att den nya läroverksorganisationen kan sägas ha afsevärdt tillmötesgått krafven på en sådan linje genom medgifvande af utsträckt valfrihet, att lärjungar i de båda högsta årsklasserna af gymnasiet

kunna befrias bland annat från undervisningen i latin resp. matematik. Men då en del lärjungar icke begagna sig af valfriheten, och då det i hvarje fall kunde vara af vikt att utröna, huru en sådan linje skulle komma att te sig i vårt undervisningssystem, anser öfverstyrelsen, att ett försök bör göras med en dylik linje vid statens profskola, Nya elementarskolan i Stockholm.

I hufvudsak anser öfverstyrelsen den nyspråkliga linjen böra grundas på nuvarande latingymnasium på det sätt, att latinet och alternativt matematiken å latingymnasiet få träda tillbaka för den nyspråkliga gruppen, däri äfven ryskan upptages. Å nuvarande latingymnasiums timplan upptaga latinet och matematiken tillsammans omkring 10 veckotimmar i hvar och en af de fyra ringarna. Af dessa anslås å den nya linjen omkring hälften åt latinet och hälften åt matematiken. För de lärjungar, som önska läsa latin, bortfaller undervisningen i matematik och af de för detta ämne uppförda timmarna anslås i hvarje ring omkring 3 till ryska, och med de öfriga förstärkas andra främmande levande språk. Denna timplan kallas »A-typen». För de lärjungar, som önska läsa matematik, bortfaller latinet, och af dettas timmar anslås 3 till ryska och de öfriga till andra främmande levande språk (»B-typen»). Öfverstyrelsen framlägger icke någon detaljerad timplan, men vill framhålla vikten däraf, att det allmänpedagogiska önskemålet om ämnenas koncentration måtte tillgodoses å den nya linjen.

Hvad beträffar den i den offentliga diskussionen framkastade tanken att endast bereda ryskan en valfri plats i de båda högsta ringarna med 3 å 2 timmar i hvarje, hvarigenom skulle kunna medhinnas en påbörjad kurs, afsedd att sedan fortsättas, anser öfverstyrelsen densamma icke stå i öfverensstämmelse med läroverkens uppgift att bereda tillfälle till såvidt möjligt avslutade kurser i de å timplanen upptagna ämnena.

För ett närmare bedömande af den skisserade linjen tages i betraktande, af hvilka lärjungar öfverstyrelsen ansett densamma komma att väljas. Förslagsställarne själfva synas vilja sätta blifvande köpmän i främsta rummet, och det är äfven öfverstyrelsens mening, att så bör vara förhållandet. För dessa, som i regeln torde komma att tillhöra B-typen men som, under förutsättning af lämplig anordning af kursen i matematik, utan olägenhet kunna bortvälja detta ämne i de två högsta ringarna, bör linjen i fråga vara tillfredsställande. Äfven om ett eller annat ämne skulle med sträng hänsyn till deras behof kunna något inskränkas, bör å andra sidan ihågkommas, att den köpman, som en dag eventuellt vill utvidga sin verksamhet till den stora världsmarknaden, icke får sakna nödig allmänbildning mer än någon annan. Hvad därefter indu-

striidkarne beträffar, torde dessa, som gifvetvis böra välja B-typen, icke kunna fullt tillgodoses med annat än en verklig reallinje, men då ryskan där svårligen kan f. n. införas, återstå för dem, som behöfva insikter däri, att därest de vilja idka studier vid teknisk högskola, komplettera å realgymnasiet i matematik, fysik och kemi eller ock aflägga studentexamen å sistnämnda gymnasium samt sedan komplettera i ryska. Vidare framhålles en tredje hufvudgrupp, för hvilken kunskap i ryska är af betydelse, nämligen blifvande filologer och historiska forskare, vare sig de efter studierna vinna anställning vid läroverken eller universiteten eller ägna sig åt annan verksamhet, t. ex. i pressens tjänst. Det är enligt öfverstyrelsens mening en brist i nämnda studerandes utbildning, att så många af dem sakna all kontakt med det slaviska språkområdet. Dessa torde i regeln komma att välja A-typen. Slutligen bör hänsyn tagas till blifvande officerare, såväl till lands som framför allt till sjöss. För de förra torde — utom vid artilleriet och fortifikationen, där för befordran till officer krävas godkända insikter i matematik å reallinjen — den föreslagna matematikkursen å B-typen vara fullt tillräcklig, enär för närvarande godkänd mogenhetsexamen å hvilken linje som helst, sålunda äfven å den gamla A-linjen, berättigar till antagning som officersvolontär. Sjöofficerarna åter, hvilka synas behöfva betydligt större insikter i matematik och fysik äfvensom kunskap i kemi, hänvisas till komplettering i likhet med hvad för industriidkare föreslagits. Dessutom torde angeläget vara att vid vederbörande fackskola bereda plats åt detta ämne.

Det är gifvetvis öfverstyrelsens mening, att, om försöket med en nyspråklig linje med ryska visade sig slå väl ut, föreslå linjens införande vid så många andra högre allmänna läroverk, som kunde anses af behofvet påkalladt. Tillräckligt antal lärarekrafter i ryska torde för det ifrågasatta försöket redan nu vara att påräkna, och flera komma utan tvifvel att med tiden utbildas. Ett sätt att dessutom befrämja ryska språkets införande i vårt undervisningsväsen vore att medgifva lärjungar rätt att i studentexamen utbyta pröfning i ett af de främmande lefvande språken, tyska, engelska eller franska, mot pröfning i ryska.

Öfverstyrelsen hemställer slutligen om bemyndigande att vid statens profskola, Nya elementarskolan i Stockholm, få anställa försök med en nyspråklig linje å gymnasiet, omfattande bland annat ryska enligt ofvannämnda grunder.

Af hvad utskottet ofvan anført, torde med tydlighet framgå, att de svenska statsmakternas uppmärksamhet, särskildt under de senare åren, oafslåligt varit riktad på betydelsen af och möjligheten för ett utvecklande af våra förbindelser med Ryssland, äfvensom att de delvis ganska genomgripande åtgärder, som i sådant syfte från Kungl. Maj:ts sida vidtagits, också ledt till synnerligen betydelsefulla resultat. Då de af motionären uttalade önskemål sålunda redan vunnit tillbörligt beaktande, och då utskottet hyser den fasta förvissning, att det arbete, som på här ifrågavarande område redan nedlagts, kommer att ytterligare fullföljas till ömsesidig båtnad för de båda länderna, synes det utskottet öfverflödigt, att Riksdagen nu gör något uttalande i ärendet. Äfven om utskottet är villigt att gifva motionären sitt fulla erkännande för hans goda syfte, får likväl utskottet, på grund af hvad sålunda anförts, hemställa,

att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 april 1911.

På utskottets vägnar:

ULRIK LEANDER.